

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱՆՈՍԻ

ԿԱՐՄԻՔ

Մերոպ Վարդանի Սահակյանի «Երևանի փոքր կենտրոնի վերաարժևորման գեղագիտական խնդիրները» թեմայով ԺԸ.00.01-«Ճարտարապետություն» մասնագիտությամբ ճարտարապետության թեկնածուի գիտական աստիճանի հարցման համար

Ատենախոնսության թեման՝ Երևան քաղաքի «Փոքր կենտրոնի» ճարտարապետական միջավայրի վերաարժևորումն այսօր ավելի քան հրատապ է, քանի որ նոր ճարտարապետական համալիրների ստեղծման հետ մեկտեղ առաջնահերթ խնդիրներից է նաև քաղաքային միջավայրը ձևավորող արդեն իսկ գոյություն ունեցող շենքերի և շինությունների արդի պահանջներին համապատասխանեցումը, հին պատմական կառույցների վերականգնումը՝ հաշվի առնելով գործառնական պատշաճ հազեցվածությունը և տարածքի հատակագծատարածական կառուցվածքի ամբողջականության ապահովումը:

Որպես վերաարժևորում դիտարկվել է քաղաքի պատմականորեն ձևավորված կենտրոնի կամ քաղաքի առանձին հատվածի վերակառուցման ծրագիրը՝ դրանց ճարտարապետական, հորինվածքային և գործառնական արժեքների վերակենդանացման լույսի ներքո: Ժառանգության օգտագործման այս մեթոդի միջոցով գործառնական արժեք է տրվում և գործնականում իրագործելի դրաձևում հուշարձանների վերականգնմանը, դիտարժան վայրերի և շենքերի վերակառուցմանը և արդիականացմանը:

Վերջին տարիներին մեծ ուշադրություն է դարձվում քաղաքի և կենտրոնի զարգացման համար զանազան պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմնի կողմից առաջարկվող ծրագրային, օրենսդրական, նախագծային փաստաթղթերի մշակմանը, դրանց բոլորի շրջանակում որպես գերակայություն դիտարկելով ձևավորված քաղաքային միջավայրի ամբողջականության պահպանման հնարավորությունները՝ տարածքների վերաարժևորման և արդի պահանջներին համարեցման միջոցով:

Առանձնակի պետք է նշել 2005 թվականին մշակված Երևան քաղաքի գլխավոր հատակագծի նախագիծը՝ մշակված որպես մայրաքաղաքի՝ մինչև 2020 թ. տարածքահատակագծային և տարածական զարգացման հիմք (հետագայում վերջինիս հենքի վրա և մանրամասնելով փաստաթղթում ներառված նախանշումները՝ 2006 թ. հաստատվել է ք. Երևանի կենտրոնի գոտիավորման և կառուցապատման նախագիծը, այնուհետև մշակվել են կենտրոնի տարբեր հատվածների կառուցապատման նախագծեր):

Վերը նշված տեսական, նախագծային և ծրագրային աշխատություններում առաջադրվում են քաղաքային կենտրոնների զարգացման դինամիկան, միջավայրի ճարտարապետական դիզայնի և միջավայրային մոտեցման գաղափարը և ամբողջականության պահպանման կարևորությունը:

Այս տեսանկյունից Մ. Վ. Սահակյանի ատենախոսություն ունի արդիական նշանակություն: Մայրաքաղաքում ծառացած խնդիրների լուծումները տեղ են գտել Մ. Վ. Սահակյանի ատենախոսության մեջ և արտացոլված են հետևյալ կառուցվածքային բաժիններում՝ ներածության, 3 գլուխներում, եզրակացություններում և առաջարկություններում: Ատենախոսությունում, որը շարադրված է 158 էջի վրա, օգտագործվել է 102 անուն գրականություն, ներառված է 22 գրաֆիկական հավելված, աղյուսակներ:

Ներածության մեջ ներկայացվում են թեմայի արդիականությունը, նպատակը, խնդիրները, ուսումնասիրության ենթակա խնդիրների շրջանակները, տեսական և մեթոդաբանական հիմքը, գիտական նորույթը, գիտական և գործնական նշանակությունը:

Առաջին գլխում քննարկվել են քաղաքների ճարտարապետատարածական զարգացման ուղիները և վերաբժնորման փորձը: Ցույց է տրվել, որ վերաբժնորման մի միասնական գաղափարով ներառում է օբյեկտների վերականգնման և վերակառուցման աշխատանքներ՝ ուղղված ճարտարապետական, 7 հորինվածքային և գործառնական արժեքների «վերակենդանացմանը», միջավայրի ներդաշնակության ստեղծմանը և ապահովմանը: Վերլուծության արդյունքում արձանագրվել է, որ վերաբժնորմանը քաղաքային միջավայրում պատմական կառույցների և տարածքների, ինչպես նաև խարխուլ կամ ժամանակակից գործառնական պահանջներին չհամապատասխանող շենքերի պահպանման և վերաօգտագործման ամենաարդյունավետ ուղիներից մեկն է: Արտասահմանյան փորձի վերլուծությամբ առանձնացվել են միջավայրի վերաբժնորման գործընթացի հիմնական սահմանումներն ու մոտեցումները՝ վերականգնման համար առաջնորդվելով «Վենետիկի կանոնադրության», «Եվրոպական կանոնադրության» դրույթներով, վերակառուցման համար դիտարկելով հարմարվողական վերաօգտագործումը, փոխակերպումը, վերահարմարվողականությունը, ռենովացիան, ռեզենտրացիան, ռեվիտալիզացիան, ֆասադիզմը: Առանձնացվել են նաև յուրաքանչյուր տարածքի կամ օբյեկտի գեղագիտական որակի վերաբժնորման արժեքի չորս հիմնական բաղադրիչները՝ վավերականությունը, պատմական, արտաքին և ավելացված արժեքները, որոնք դրսևորվում են օբյեկտների առանձնահատկությունների ընկալման, հասարակական կյանքում նրանց դերի կարևորության մեջ: Դրանց միջոցով տրվում են օբյեկտի արժեքի պատմական տեղեկատվական և ձևի որակական (գեղագիտական) հիմնական չափանիշները:

Քաղաքային միջավայրի վերաբժնորման գործնականում իրականացված փորձի ուսումնասիրության արդյունքում հեղինակի կողմից ցույց է տրվել, որ գեղագիտական

որակի բարելավման առանձին օրինակներն իրականացվում են առանց հաշվի առնելու գործոնների ամբողջական համալիրը, այն է՝ քաղաքային լանդշաֆտի առանձնահատկությունները, գործառույթների փոփոխման ֆիզիկական և բարոյական գործոնները, միջավայրի պատմական արժեքը և տարածական զարգացման հեռանկարները: Մեմիտիկ առանձնահատկությունները բերում են միակողմանի լուծումների, ինչը չի արտահայտում ժամանակի ընդհանուր ոգին և չի նպաստում ընդհանուր միասնական դիմագծի ձևավորմանը: Այդ առումով գեղագիտական որակի վերաբերման համար առավել կարևոր է բազմակողմանի գործոնների առկայության բացահայտումը և համալիր ծրագրերի մշակումը:

Ք. Երևանի կենտրոնը, ինչպես նաև ամբողջ քաղաքի միջավայրը, վերջին մեկդարյա ժամանակահատվածում անցել է թռիչքային զարգացման բարդ ուղի՝ զավառական փոքր քաղաքից մինչև անկախ հանրապետության մայրաքաղաք, որի մշտադիտարկման և զարգացման հիմնահարցերից են միջավայրի համալիր բարելավման հիմնախնդիրները: Վերջին տարիներին ք. Երևանում, ինչպես նաև ամբողջ աշխարհում, իրականացվել են միջավայրի վերակառուցման և վերաբերման տարբեր փորձեր: 1990-ականներին մեծ մասշտաբով ծավալված վերակառուցման աշխատանքների արդյունքում քանդվեցին պատմական կառույցներ, առանձին կառույցներ պահպանվեցին կամ տեղափոխվեցին, պահպանվեցին մի քանի հուշարձանների ճակատներ: Որպես հետևանք՝ այսօր համարյա լիովին վերափոխվել են Շահումյանի հրապարակը՝ հարակից փողոցների կառույցներով, Պուշկինի, Աբովյանի, Տերյանի փողոցների առանձին հատվածները: Այստեղ ամբողջությամբ կամ մասնակի վերացել են ժամանակին ք. Երևանի դիմագիծը ներկայացնող պատմական կառույցները:

Երկրորդ գլխում վերլուծվել են Երևան քաղաքի «Փոքր կենտրոնի» դիմագծի ձևավորման և գեղագիտական խնդիրների լուծման առանձնահատկությունները: Ժամանակագրական տարբեր փուլերում ք. Երևանի կենտրոնի և պատմական միջավայրի զարգացման պայմանների ուսումնասիրության ընթացքում առանձնացվել են գեղագիտական կերպարի կերտման և խնդիրների լուծման առանձնահատկությունները: Ցույց են տրվել են 1924 թ. Ալեքսանդր Թամանյանի կողմից նախագծված ք. Երևանի գլխավոր հատակագծով նախանշված հատակագծային կառուցվածքի կազմավորման հիմնական գործոնները և միջավայրի գեղագիտական արտահայտչականության առանձնահատկությունները, ըստ որի ձևավորվեցին «Փոքր կենտրոնի» դիմագծի հիմնական բնութագրերը:

Անդրադարձ է կատարվել հետագյում՝ «Փոքր կենտրոնի» զարգացման ընթացքում քաղաքային լանդշաֆտի և ճարտարապետատարածական միջավայրի գեղագիտական որակի և դիմագծի արտահայտչականության վատթարացման հիմնական գործոններին՝ 1960-ականներից հետո բարձրահարկ տիպարային պանելային շենքերի կառուցմանը, 1990-ականներից հետո չհիմնավորված և ապօրինի կառուցապատումներին,

կամայական վերակառուցման աշխատանքները և զանգվածային արդիականացման գործընթացով պայմանավորված հուշարձանների քանդմանը:

Բացահայտվել և առաջադրվել է քաղաքային լանդշաֆտին վերաբերող վերարժևորման ենթակա օբյեկտների համակարգը, որտեղ օբյեկտները դասակարգվել են համաձայն բացահայտված պատկերային բովանդակությանը վերաբերվող ֆիզիկական ձևերի՝ ուղիների, եզրագծերի, շրջանների, հանգույցների, կողմնորոշող օբյեկտների: Հետազոտության մեջ հաշվի են առնվել նաև այնպիսի գործոններ, ինչպիսին են տարածքի սոցիալական նշանակությունը, դրա գործառույթները, պատմությունը, սեմիոտիկան՝ կապված դիրքի և տեղի ավանդույթների հետ, որոնք նույնպես ազդում են շրջակա միջավայրի բնույթի վրա: Ճարտարապետական միջավայրի հիմնական բաղադրիչներն առանձնացվել են ըստ յուրաքանչյուր տարածքի կամ օբյեկտի գնահատման չորս հիմնական բաղադրիչների առկայության: Վերարժևորման հիմնական օբյեկտների բազմագործոն վերլուծությունը և գեղագիտական խնդիրների լուծման առանձնահատկությունների բացահայտումը զուգորդվել են իրավիճակային պայմանների քննարկման հետ: Համալիր վերլուծության օգնությամբ տրվել են առանձնացված օբյեկտների և միջավայրի այլ բաղադրիչների ճարտարապետագեղագիտական արժեքներով և միջավայրի ներդաշնակությունը որոշող հորինվածքային օրինաչափություններով պայմանավորված գեղագիտական որակի որոշման և հնարավոր հետագա բարելավման գնահատականներն ըստ գործոնների չորս հիմնական կատեգորիաների՝ ուժեղ, թույլ կողմերի, վերարժևորման հնարավորությունների և սպառնալիքների

Երրորդ գլխում նախանշվել են ճարտարապետահատակագծային միջավայրի վերարժևորման ուղիները և գեղագիտական խնդիրների լուծման հիմնական սկզբունքները՝ ամփոփելով ք. Երևանի «Փոքր կենտրոնի» ճարտարապետատարածական միջավայրի արդիականացման ներկայիս իրավիճակը և վերակառուցման ժամանակակից միջազգային փորձի համեմատական վերլուծության արդյունքում առանձնացնելով վերարժևորման արդի փուլի հիմնական միտումները, այն է՝

բացասական ուղղվածությունը, որն անցանկալի է պատմական միջավայրի պահպանության տեսանկյունից (վերակառուցումը, վերափոխումն ու արդիականացումը՝ պատմական կառույցների ամբողջական կամ մասնակի վերացման արդյունքում, տարածքի ամբողջական վերափոխումը՝ պատմական կառույցների հիմնովին վերացման արդյունքում),

ընդունելի ուղղվածությունը, երբ պատմական շենքերը ավերվել են կամ պահպանվել են մասնակիորեն (տարածքի վերարժևորում՝ պահպանելով պատմական կառույցների միայն ճակատները և ավելացնելով շենքային նոր ծավալներ, պատմության և մշակույթի օբյեկտների պահպանում՝ նոր շենքային ծավալների ու կառույցների հետ զուգորդմամբ, նոր ճարտարապետական համալիրների ստեղծում, որտեղ պատմական կառույցները պահպանվում և միավորվում են նորերի հետ),

գերադասելի ուղղվածություն. (պատմական ժառանգության և շրջակա միջավայրի ամբողջությամբ պահպանում և ամբողջականության վերականգնում, ամրակայում և ռեվիտալիզացիա):

Որպես աշխատության առավել արժեքավոր հատված հարկ է նշել, որ մշակվել և առաջադրվել է քաղաքների կամ դրանց առանձին հատվածների ճարտարապետատարածական միջավայրի գեղագիտական որակի համալիր վերաբժնորման մեթոդաբանությունը, որը հնարավորություն է տալիս բացահայտել վերաբժնորման հիմնական սկզբունքները, չափանիշները և ուղղությունները՝ կախված միջավայրի առանձնահատկություններից:

Վերաբժնորման մեթոդաբանությունը «Փոքր կենտրոնի» օրինակով կարող է կիրառվել տարբեր քաղաքների կամ դրանց առանձին հատվածների, ինչպես նաև պատմական կառուցապատմամբ ուղղորդված շրջանների միջավայրի գեղագիտական որակի համալիր վերաբժնորման գործընթացում: Այն ընդգրկում է հետևյալ հիմնական գործողությունները.

- վերաբժնորման օբյեկտների բացահայտում,
- վերաբժնորման օբյեկտների գնահատում և արժևորում՝ վավերականությունը, պատմական, արտաքին, ավելացված արժեքները,
- բազմագործոն գնահատում և իրավիճակային վերլուծություն՝ ըստ ուժեղ և թույլ կողմերի, հնարավորությունների, սպառնալիքների,
- վերաբժնորում՝ ուժեղ օգտակար կողմերի միավորում և թույլ վնասակար կողմերի մեղմացում կամ վերացում

Ուսումնասիրության արդյունքում առանձնացվել են միջավայրի քաղաքային լանդշաֆտի պատկերային բովանդակությանը և ճարտարապետատարածական համակարգին վերաբերվող ֆիզիկական ձևերի բաղադրիչների գեղագիտական որակի վերաբժնորման ենթակա հիմնական մակարդակները՝ ըստ կողմնորոշող օբյեկտների:

Առաջադրվել են ճարտարապետատարածական միջավայրի և քաղաքային լանդշաֆտի պատկերային բովանդակությանը վերաբերվող ֆիզիկական ձևերի բաղադրիչների վերաբժնորման ենթակա օբյեկտների համակարգը և հիմնական մակարդակները՝ ըստ կողմնորոշող օբյեկտների, այն է՝ փոքր ճարտարապետական ձևերի վերաբժնորում, շենքի առանձին բաղադրիչների վերաբժնորում, առանձին շենքերի վերաբժնորում, բակերի ամբողջական վերաբժնորում, փողոցների ամբողջական վերաբժնորում, թաղամասի կամ ճարտարապետական համալիրի վերաբժնորում, պատմական կառուցապատումներով ուղղորդվող շրջանի վերաբժնորում, վերականգնում:

Հետազոտության շրջանակում մշակվել և առաջադրվել է քաղաքների կամ դրանց առանձին հատվածների ճարտարապետատարածական միջավայրի գեղագիտական որակի համալիր վերաբժնորման մեթոդաբանությունը, որը հնարավորություն է տալիս բացահայտել վերաբժնորման հիմնական սկզբունքները, չափանիշները և

ուղղությունները՝ կախված միջավայրի առանձնահատկություններից: Մեթոդաբանությունը բաղկացած է հետևյալ հիմնական փուլերից. վերաբժնորման օբյեկտների բացահայտում, վերաբժնորման օբյեկտների գնահատում և արժևորում, բազմագործոն գնահատում և իրավիճակային վերլուծություն, վերաբժնորմում:

Աշխատանքի վերաբերյալ կան հետևյալ դիտողությունները.

1. Ճիշտ կլիներ թեմայի շրջանակում դիտարկվել նաև Փոքր կենտրոնին հարող հատվածների՝ որպես անցումային գոտիների նկատմամբ տվյալ մեթոդաբանության հնարավոր հարմարեցումը:
2. Ցանկալի կլիներ կատարված մեծածավալ հետազոտությունների արդյունքների ամբողջացման լույսի ներքո դիտարկվեր տվյալ հատվածում արժեզրկման աստիճանը՝ տոկոսային կամ մեկ այլ արտահայտման ձևով, պատկերացում կազմելու համար փոքր կենտրոնի ինքնության կորստի մասշտաբները:
3. Հետազոտությունը զգալի կարժևորվեր՝ վերաբժնորման գործընթացի արդյունավետ կազմակերպման գործընթացում ներկայացնելով համալիր գործիքակազմը՝ ներառյալ իրավական դաշտը և հայեցակարգային ճանապարհային քարտեզը, տրված հանձնարարականների իրագործելիությունը գնահատելու համար:
4. Մեծապես գնահատելով գրաֆիկական նյութերով խիստ ակնհայտ պատկերավոր ներկայացումը հետազոտական աշխատանքի նյութի, ցանկալի կլիներ բազմաթիվ հանգյուցների մանրակրկիտ վերլուծության և առաջարկներին զուգահեռ ունենալ նաև մեկ ամողջական միջավայրի վերաբժնորման առաջարկ:
5. Առկա են որոշ վրիպակներ և անճշտություններ:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Մեսրոպ Վարդանի Սահակյանի «Երևանի փոքր կենտրոնի վերաբժնորման գեղագիտական խնդիրները» թեմայով ատենախոսությունը ավարտուն գիտական աշխատանք է, որում լուծված են տնտեսական կարևոր նշանակություն ունեցող խնդիրներ, նրանում ստացված լուծումները կարող են կիրառվել երևան քաղաքի քաղաքաշինական ծրագրային փաստաթղթերում և կանոնադրությունում կիրառվելու պրակտիկայում:

Ատենախոսության հիմնական դրույթները հրատարակված են 8 տպագիր աշխատանքներում:

Մեղմագիրը և տպագրված աշխատանքները լիովին արտացոլում են ատենախոսության հիմնական բովանդակությունը:

Հաշվի առնելով շարադրվածը՝ գտնում եմ, որ Մեսրոպ Վարդանի Սահակյանը կայացած գիտական աշխատող է, ներկայացված «Երևանի փոքր կենտրոնի

